

УДК 37.034.012

Москальова Л.Ю.

**ПРИНЦИПИ ГУМАНІСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ В ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ЯК ОСНОВА
ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА**

Постановка проблеми. Подальший розвиток України залежить від ефективності економічних і соціальних перетворень, що відбуваються у нашому суспільстві. На сьогодні день, як свідчать праці багатьох вчених, на першому плані у професійному становленні майбутнього педагога повинні виступати освіченість та вихованість, оскільки моделі суспільного зростання безпосередньо залежать від якості та інноваційних проривів у освітній сфері. Опанування по-справжньому потенціал майбутніх педагогів, ефективно задіяти його з метою національного відродження та виходу держави на новий рівень соціально-економічного прогресу – часу: “Протягом усіх десяти останніх років, – зазначає В.І.Кушерець, – в Україні реалізується так

звана “стратегія виживання” в науці і дослідженнях. Вона спрямована на зберігання працездатного ядра наукового потенціалу фундаментальних і прикладних досліджень в існуючих до теперішнього часу дослідницьких установах усіх секторів науки. Насамперед йдеться про збереження провідних наукових шкіл, кращих вчених міжнародного рангу, а також про забезпечення зусиль для підготовки талановитої наукової зміни” [2, с. 78].

Аналіз останніх джерел і публікацій. Особливої ваги набуває переосмислення дотеперішніх цінностей і формування нової системи виховання, в основі якої буде запит на кращі людські виміри – людську гідність, високу освіченість, моральність. Проблемі формування моральних якостей присвячено чимало досліджень вітчизняних вчених, насамперед, це праці Г.Ващенко, Г.Сковороди, Ю.Завгороднього, В.Коктусенка, Ю.Терещенка, де наголошується на важливості гуманного ставлення до людей. Сучасні вчені, розробляючи нові концепції виховання (І.Бех, М.Боришевський) розглядають особистість як суб’єкт діяльності, здатної до моральної саморегуляції та саморозвитку. Зокрема, М. Боришевський відзначав необхідність переходу від готових штампів соціалізованої свідомості до індивідуальної моральної самосвідомості, що припускає самотворення особистості, причетність до соціального життя в усіх її проявах, моральну відповідальність за свої вчинки: “Цим забезпечується можливість становлення особистості, котра, розвиваючись як самоактивний суспільний суб’єкт, бере на себе всю відповідальність за власну життєдіяльність, за її наслідки для суспільства і для самої себе, стає реальним творцем власної долі і співтворцем долі спільноти, до якої належить” [1, с. 22].

Метою роботи постає розгляд принципів гуманістичної спрямованості в процесі формування моральних якостей особистості.

Виклад основного матеріалу. Ефективність морального виховання в навчально-виховному процесі у виші забезпечується творчим дотриманням провідних наукових правил і норм, які ми визначаємо як принципи. До них належать принципи гуманістичної спрямованості; культуровідповідності; природовідповідності; актуальності змісту виховання; свідомості й активності студентів як суб'єктів виховання; зв'язку теорії з практикою; доступності змісту та викладання навчально-виховного матеріалу; систематичності; послідовності та цілісності; інтеграції; індивідуального та диференційованого підходу; партнерського характеру взаємин між суб'єктами виховання. Охарактеризуємо ці принципи.

Принцип гуманістичної спрямованості вимагає утвердження пріоритету вільного розвитку особистості майбутнього вчителя, орієнтації його на загальнолюдські та загальнонаціональні цінності, їх пріоритет над ідеологічними. Гуманістична спрямованість у вихованні це не тільки принцип, а сукупність цінностей, до якої належать: переконання в особистісній гідності кожного студента, в значущості для майбутнього педагога здатності до відповідальності за вільний вибір та його наслідки, в отриманні задоволення від навчання й виховання як творчого процесу. Вважаємо, що майбутні педагоги здатні не просто отримувати знання та зберігати їх, а й спроможні оволодівати моральним потенціалом українського суспільства і творчо використовувати цей потенціал у професійній діяльності.

Принцип культуровідповідності передбачає формування змісту виховання послідовно, у поєднанні із сучасними досягненнями вітчизняної й світової культури, з урахуванням традицій і обрядів українського народу. “Не можна забувати, – пише В.І. Кушерець, – ...

про духовний аспект, моральні цінності, які передаються від покоління до покоління і становлять фундамент спільного життя народу” [2, с. 113].

Принцип природовідповідності забезпечує найбільш природний шлях організації морального виховання студентів з урахуванням їх індивідуально-психічних особливостей.

Принцип актуальності змісту виховання реалізується шляхом відбору позитивних аспектів антропоцентричної, теоцентричної, соціоцентричної тенденцій у моральному вихованні, змісті навчальних програм і підручників для вищої школи; *принцип свідомості й активності студентів як суб'єктів виховання* – шляхом широкого використання природної активності та суб'єктивності особистості, надання їй можливостей для самовиховання. Майбутні педагоги спроможні активно і творчо діяти у всіх основних сферах життєдіяльності українського суспільства, оскільки у сучасних умовах формується нове покоління, якому притаманні вміння орієнтуватися в ринкових умовах, працювати в колективі, прагнути до успіху.

Принцип зв'язку теорії з практикою орієнтує на глибоке розкриття практичної значущості позитивних аспектів антропоцентричної, теоцентричної та соціоцентричної тенденцій у процесі майбутньої професійної діяльності. З цією метою важливо наблизити виховний процес до конкретних умов використання виховного матеріалу в процесі морального виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів, залучати їх до наукового пошуку, використовувати широку палітру практичних методів. У результаті забезпечення органічного зв'язку аудиторних занять із педагогічною практикою студенти мають змогу не лише засвоювати знання на теоретичному і практичному рівнях, але й апробувати свої навички й вміння в конкретних педагогічних умовах навчально-виховного

процесу загальноосвітньої школи, тим самим здобуваючи досвід самостійної педагогічної діяльності.

Принцип доступності змісту та викладання навчально-виховного матеріалу досягається шляхом визначення актуального рівня моральної вихованості особистості майбутнього вчителя. Перед студентами ставляться завдання й вимоги, які не перевищують їхні можливості. Реалізація цього принципу забезпечує поетапність сприйняття виховного матеріалу на основі поступового здійснення завдань морального виховання; фіксацію результатів спостережень за ефективністю вибраних форм і методів морального виховання з метою забезпечення відповідності між змістом і інструментарієм для його реалізації; широке використання можливостей диференціації при організації аудиторних практичних занять і самостійної роботи студентів.

Принцип систематичності та послідовності виховання зумовлений закономірністю морального розвитку. Це послідовний процес зміни стадій, кожна з яких ґрунтується на попередній і виступає підґрунтям для наступної. Врахування цієї закономірності зумовлює чітку структурну організацію психолого-педагогічного матеріалу, раціональний розподіл його на окремі смислові фрагменти і поетапне їх засвоєння майбутніми вчителями, дотримання логіки наукового пізнання.

Принцип цілісності виховання зумовлений розумінням навколишньої дійсності, дає уявлення про наявність зв'язків між елементами та явищами в природі і суспільному житті. Сутність цього принципу виховання студентів полягає в підпорядкуванні всіх компонентів моральності особистості. Цілісність має пронизувати увесь навчально-виховний процес, цикл предметів, окремо взяту навчальну дисципліну, тему, розділ, що вивчаються.

Принцип інтеграції полягає у взаємопроникненні елементів одного об'єкта у структуру іншого, внаслідок чого одержується новий об'єкт із більш новими властивостями. Інтеграція в процесі використання виховного матеріалу передбачає наявність різноманітних зв'язків між дисциплінами психолого-педагогічного циклу, що сприяє формуванню в студентів системного уявлення про загальні проблеми в сучасній науці й практиці, дозволяє їм бачити в нових явищах відомі закономірності, свідомо застосовувати знання про моральність.

Ефективність використання виховного матеріалу в моральному вихованні особистості майбутнього вчителя забезпечується також дотриманням *принципу індивідуального та диференційованого підходу у вихованні*, згідно з яким вибір завдань і контроль за їх виконанням здійснюється з урахуванням рівня моральної вихованості кожного студента. Найперспективнішою лінією психолого-педагогічних досліджень в Україні є опрацювання технологій індивідуально або особистісно орієнтованого навчання та виховання. Його метою є постійне збагачення знань студентів досвідом формування механізму самореалізації особистості. Саме тому при застосуванні такого принципу викладач спочатку діагностує моральний досвід та рівень моральної вихованості студентів, а потім, на основі уважного спостереження, повідомляє про моральні уявлення і поняття різних націй упродовж віків; моральні закони і правила співіснування; особистісні установки та стереотипи; техніки, методики та прийоми морального виховання тощо.

Партнерський характер взаємин між суб'єктами виховання передбачає оптимальне поєднання форм і методів роботи, організацію проблемно-діалогічного характеру виховної взаємодії науково-педагогічних працівників і студентів, стимулювання морального розвитку студентів, підтримання суб'єктних взаємин між учасниками виховного процесу. Розвиток цих взаємин відбувається у напрямі

зближення навчально-виховних функцій викладачів і студентів, делегування майбутнім вчителям частини професійно-педагогічних повноважень, як от: використання взаємоконтролю, самооцінки виховних результатів, самостійного відбору психолого-педагогічного матеріалу, способів його засвоєння та перевірки тощо. В такому випадку слушною постає думка І.А.Зязюна, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос: “Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною” [3, с. 8].

Висновки. Таким чином, використання принципів гуманістичної спрямованості надасть можливість ефективно формувати моральні якості майбутнього педагога, що є основою його професійного становлення.

Перспективою дослідження є розкриття механізмів формування моральних якостей майбутніх педагогів та їх вплив на процеси трансформації в соціальній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М.Й. Боришевський // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / за заг. ред. О.В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 21 – 25.
2. Кушерець В.І. Знання як стратегічний ресурс суспільних трансформацій / В.І. Кушерець. – К.: Вид-во «Знання України», 2004. – 248 с.
3. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.

АНОТАЦІЯ

Москальова Л.Ю. Принципи гуманістичної спрямованості в процесі формування моральних якостей як основа професійного становлення майбутнього педагога. У статті аналізуються принципи гуманістичної спрямованості як чинники формування моральних якостей майбутнього педагога.

Ключові слова. Етичні якості педагога, гуманістична спрямованість, професійне формування педагога, принципи навчання.

АННОТАЦИЯ

Москалева Л.Ю. Принципы гуманистической направленности в процессе формирования моральных качеств как основа профессионального становления будущего педагога. В статье анализируются принципы гуманистической направленности как факторы формирования моральных качеств будущего педагога.

Ключевые слова. Нравственные качества педагога, гуманистическая направленность, профессиональное формирование педагога, принципы обучения.

SUMMARY

Moskaleva L.Y. Principles of humanistic orientation in the process of moral character formation as a basis for professional development of future pedagogue. Principles of humanism orientation as factors of future teacher moral qualities forming are analysed in the article.

Key words. Moral qualities of a teacher, humanistic orientation, professional forming of teacher, teaching principles.